FLORICA DIMITRESCU

NUME DE OCUPAȚII MASCULINE ŞI FEMININE ÎN *PALIA DE LA ORĂŞTIE*

Pentru colega şi prietena mea nonagenară, profesoara Viorica Pamfil

Anul 2019, când profesoara Viorica Pamfil devine nonagenară, urmează după un alt an important pentru activitatea de filolog a Domniei Sale: în anul 2018 s-a împlinit o jumătate de secol de când a îngrijit ediția unei cărți de cel mai mare interes pentru începuturile scrisului în limba română din sec. al XVI-lea, *Palia de la Orăştie* (PO). Profităm de aceste două date pentru a o omagia, dedicându-i acest text la care am pornit de la cercetarea lexicului *Paliei de la Orăştie.* Cu câțiva ani în urmă, tot în respectata revistă „Dacoromania", şi anume în nr. 2 din 2010, la p. 107–111, i-am dedicat prietenei noastre un articol referitor la *Denumiri de țesături, de îmbrăcăminte şi de încălțăminte*, pornind de la textul *Paliei de la Orăştie* (reprodus apoi în vol. *Din lexicul limbii române vechi*, Bucureşti, Editura Universității din Bucureşti, 2014, p. 41–49). De data aceasta vom examina „ocupațiile masculine şi feminine" întâlnite în paginile aceluiaşi text, excelent editat de profesoara clujeană Viorica Pamfil.

Trebuie precizat de ce nu am folosit aici numele de „meserii"; s-a întâmplat aşa, deoarece ne-am dat seama, parcurgând *Palia de la Orăştie*, că în foarte multe cazuri în acest text nu este vorba de meserii propriu-zise, ci cu precădere de „ocupații", termen cu o semantică evident mult mai largă. De altfel, şi în lucrările de specialitate actuale consacrate diverselor activități ale omului s-a preferat lexemul *ocupație*, precum în *COR. Noua clasificare a ocupațiilor din România*, Bucureşti, 2011.

În PO am întâlnit următoarele nume de ocupații, pe care le prezentăm într-un citat ales pe baza *Indicelui* din volum, urmat de cifra paginii şi a rândului unde se află termenul respectiv; la sfârşit, între paranteze, va fi notată frecvența lemei; iar dacă un termen are mai mult de 10 ocurențe vom nota, tot între paranteze, „multe exemple":

biruitor „conducător, şef" – „Blagoslovi-voi pre el [Isaac] şi-l voi face ploditoriu şi prea tare voiu înmulți, 12 *biruitori* rodi-va şi prea oamini mari face-voiu" 55/13 (1);

călariu „călăreț" – „Întrară lăuntru eghipteanii după ei, toți caii lu Faraon şi *călarii* şi carăle mearseră lăuntru după ei pre mijlocul măriei" 226/17 (9);

călăuz „conducător, şef" – „[Luă] şase sute de cară alease şi toate câte cară au fost în Eghipet şi *călăujii* a toată gloata" 224/12–13 (1);

DACOROMANIA, serie nouă, XXIV, 2019, nr. 2, Cluj-Napoca, p. 122–129

BDD-A30818 © 2019 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.9.169 (2026-09-10 12:50:04 UTC)

chizeaş „garant” – „Eu, sluga ta, *chizeaş* m-am băgat” 158/20 (2);
cântător „cel care cântă” – „Strigarea aceasta nici a răzbitorilor, nici a răzbiților, însă cum auz, a *cântătorilor*” 288/17 (1);
cincizecer „comandantul unei companii de 50 de oameni”, vezi *sutaş* 240/24 (2);
cocător „brutar, pitar” – „Păharnicul şi *cocătoriul* craiului den Eghipet” 137/12. Uneori sensul este precizat prin *de pite* ca în: „Fu iară după aceaia cum păharnicul lu craiu den Eghipet şi *cocătorul de pite* greşiră în aleanul domnu-său” 136/27 (7);
comornic „şeful unei armate” – „Vândură pre Iosif în Eghipet lui Putifar, *comornicul* lu Faraon şi vornicului” 130/23 (2);
crai – „Cei *crai* carii era cu el şi bătură pre uriiaşi” 48/3 (multe exemple);
curvă – „Însă aşa au vrut trebui să facă cu soru-noastră ca şi cu o *curvă*?” 119/1 (1);
dascăl „învățător” – „Zacan Efrem, *dascalul* de dăscălie a Şebeşului” 10/6 (1);
dăscălie, vezi *dascăl* 10/6–7 (1);
deregător 1) „şef, supraveghetor” – „*Deregătorii* iar siliia pre ei dzicînd aceasta: împleți deplin munca dzilelor voastre cum şi mai înainte când aveați pleave” 193/17. 2) „slujitor, servitor” – „*deregătoriul* caseei meale are fecior” 15/5 (2);
descântător „vrăjitor” – „*Descântătorii* nu putură sta înaintea lui Moisi de ceale zgaibe reale” 206/6 (6);
diac – „Eu Şerban *diiacu*, meşterul mare a tiparelor” 11/16–17 (2);
doamnă „stăpână” – „[îngerul Domnului] zise ei: Agară, slujnica Sarăei, de unde vii şi unde mergi? Dzise ea: de la *doamna* mea Sarai am fugit” 52/20 (2);
doică – „Vrea-veri cum să chem o *doică* dentre muierile evreianelor ca să aplece porobocelul? „ 183/4 (3);
domn – 1) „stăpân” – „Acesta-i tatăl aceştii țări şi-l puse *domn* cap de dinainte în tot Eghipetul” 143/25 (multe exemple). 2) „slujbaş înalt” – „Celui *domn de steag* şi vestit viteaz Gesti Freanți, ales hotnogiu Ardealului şi Țărei Ungureşti, lăcuitoriu în Deva” 11/5 (2). 3) sens care nu interesează în lucrarea aceasta deoarece înseamnă „soț, bărbat” (5) şi sensul 4) „Dumnezeu” (multe exemple);
domn de steag „rang de nobil; căpitan” – magh. *zaszlos ur* – „Celui *domn de steag* şi vestit viteaz Gesti Freanți, ales hotnogiu Ardealului şi Țărâei Ungureşti” 11/5 (1);
domnitor – „Să vinie înaintea celui *domnitoriu* domn a lui Israil Domnedzeu” 296/5 (2);
ducător „conducător, ghid” – „Cum să fie *ducătoriul* caliei în amândoauo vremile” 223/13 (1);
dzecear „comandantul a zece oameni”; vezi *sutaş* 240/4 (1) [nota n. – termenul acesta nu a fost înregistrat în indicele PO];
faur „fierar” – „Silla încă născu Tuvalcaim care au fost meşter şi *faur*, în tot lucrul arămiei şi în fier” 24/5 (1);
fărmăcătoare „care face farmece, vrăjitorie” – „Muiarea *fărmăcătoare* nu o lăsă a trăi” 253/3 (1);
fur „hoț” – „Şi de vor afla *furul* de doao ori atâta să plătească” 251/8 (4);
hotnogiu „căpitan, cap al oştirii” – „Sculară-se Avimelec şi Ficul, *hotnogiul* lui şi iară mearseră la pământul filisteilor” 69/26–27 (4); „Gesti Freanți, alesu *hotnogiu* Ardealului şi Țărâei Ungureşti” 11/6 (4); vezi şi *domn*;
grăitor „vorbitor” – „Aron, fratele tău, cine-i den sămânța lu Levi e *grăitori(u)* frumos” 190/10 (3);
iscoadă – „Tremeaterea *iscoadelor* în țara Hananului” 5/10 (10);

BDD-A30818 © 2019 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.9.169 (2026-09-10 12:50:04 UTC)

împărat – „Atunci se rădică *împărat* nou în Eghipet” 180/19 (6);
învățător – „Nu se va lua de la Iuda toiagul crăiesc, nice *învățătoriul* de la picioarele lui până nu va veni Șiloh” 174/7 (1);
luptător – „Israil, amu *luptătoriu* lu Domnezeu” 112/25 (1);
maică „mamă” – „Deşchide tot zgăul de *maică-sa*” 220/16–17 (1);
mai marele cocătorilor „brutarul şef” – „Văzând iar *mai marele cocătorilor* că ară fi bine dezlegătura, zise lui Iosif: eu încă văzuiu vis, trei coşnițe albe ducea […] toate fealurile de bucate coapte” 138/14 (3);
mai marele „căpetenie, şef”; vezi *tari* 229/5 (multe exemple);
mărturisitoriu „martor” – „Să nu te juri strâmb; *mărturisitoriu* strâmb încă să nu fii” 254/16 (1);
meşter, vezi *diac*, *faur* (2);
mier „căpetenia unei trupe de o mie de oameni”, vezi *sutaş* 249/2 (2);
moaşă – „Şi când ară păți în naştere trudă mare, dzise ei *moaşa*: nu te teame, că acesta încă va fi feciorul tău” 121/16 (6);
muiere de pat „amantă, ibovnică” – „Iar feciorilor de *muiarea de pat*, cinste le deade” 82/18 (1);
mumă „mamă” – „Omul va lăsa tatăl său şi *muma* şi se va lepi muieriei şi vor fi amîndoi un trup” 18/6 (multe exemple);
năimnic „persoană care lucrează pentru un salariu, simbriaş” – „Venitul de laturi şi *năimnicul* nu mănânce dentr-însul” 219/21 (1);
patriarh – „Avraam, *patriarhul* den Haldei” 4/19 (10);
păcurar „cioban” – „Şi Avel fu *păcurariu* e Cain un plugar” 22/3 (3);
părinte – „Toate casele eghipteeanilor până în atâta cum alta ca aceasta n-au vădzut *părinții* voştri şi *părinții părinților* voştri” 209/24–25 (multe exemple);
păharnic – „Spuse derept aceaia mai marele *păharnicilor* visul său lu Iosif” 137/21–22 (6);
păstor – „Sânt iară *păstori* de dobitoace, că-s oameni carii țin dobitoace” 165/9 (multe exemple);
păzitor – „Şi dzise Domnul către Cain: unde iaste fratele tău Avel? El răspunse: nu ştiu, au voiu fi eu *pădzitoriu* fratelui mieu?” 22/21 (1);
piscop „episcop” – „Eu Tordaşi Mihaiu, ales *piscopul* românilor în Ardeal” 10/3 (1);
plodnică „însărcinată” – „Domnezeu iar pomeni de Rahila şi căută de ea şi *plodnică* fece ea” 101/27 (2);
plugar – vezi *păcurar*, *vânător*;
popă – „Veşmintele slujbeei, veşmintele sfinte lu Aron *popă*” 285 (14);
potropop – „Achirie, *potropopul* varmigiei Henedoriei” 10/9 (1, deşi în indice apare şi trimiterea la 11/20 unde, însă, nu apare acest termen);
preut – „Sfințeaşte pre ei cum ai miei *preuți* să fie” 274/21 (multe exemple);
propoveduitor „predicator” – „Peştişel Moisi, *propoveduitoriul* evangheliei în oraşul Logojului” 10/8–9 (2);
proroc – „Aron, fratele tău, va fi *prorocul* tău” 198/9 (multe exemple);
*proroci*ță – „Şi Maria *proroci*ța, sora lui Aron, luo tâmpăna în mâna sa ți ieşiră toate muierile după ea cu tâmpene şi cu gloate” 229/22 (1);
pustnic – „Căutară către *pustnic*” 232/8 (1) [în PO, la p. 232 este transcris greşit *pustinie* – nota n.];
răzbitor „învingător, biruitor” – vezi *cântător* (1);

BDD-A30818 © 2019 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.9.169 (2026-09-10 12:50:04 UTC)

roabă – „Iară să va împunge robul sau *roaba* domnului acestora treidzeci de şicluşi de argint să-i dea” 249/22 (1);

rob „şerb” – „5. Iară să va dzice şerbul aceasta: place-m(i) mie domnu-mieu, muiarea mea şi coconii miei, nu voiu să se sloboadză. 6. Ducă-l pre acesta domnu-său înaintea domnedzeilor şi-l punie la stâlpii uşiei şi-i pătrundză ureachea lui cu o sulă şi fie *robul* lui până va fi” 247/6–7 (multe exemple); vezi şi *roabă*, *robcă*;

robcă „roabă” – „De va fi lovind robului sau *robceei* dintele să-i cadză, lase pre ei slobodzi pentru dinte” 249/7 (2);

săgetător „aruncător cu arcul, vânător” – „[Porobocul] se făcu *săgetătoriu* bun” 68/20 (2);

sfetnic – „Cu voia a toți domnilor mari şi *sfeatnici* ai Ardealului” 1/6 (1);

slobodzitor „liberator” – „Tărimea mea… iaste Domnul şi *slobodzitoriul* mieu” 227/25 (1);

slugă – „Noi *slugile* tale doisprădzeace înşi sântem fraţi” 146/28; vezi şi *slujnică* 1) (multe exemple);

slujnică 1) „servitoare” – „Au dat lui oi şi boi, argint şi aur, slugi şi *slujnice*, cămile şi asini! „ 74/4; 2) „ţiitoare” – „Rogu-te intră la *slujnică*, doară prin ea dobândivoiu ficior” 52/3 (multe exemple);

sol „vestitor” – „Iacob iar *sol* tremease înaintea lui la Isav, frate-său” 110/11 (2);

stăpân – „S*tăpânul* dobitocului” 252/6 (2);

stăpână – „Toată muiarea de la vecina sa şi de la *stăpână-sa* ceară vase de argint şi de aur şi veşminte” 188/18 (1);

sutaş „comandantul unei companii de o sută de oameni” – „Şi alease cinstiți bărbați din tot Israilul şi-i puse cap acestora spre dihanie, miiari, *sutaşi*, cindzeceari şi dzeceari” 240/17 (2);

şerb „rob” – vezi *rob* 247/2 (1);

şpan „supraveghetor, mai mare, ispravnic” – „Tocmiră derept acea *şpani* pre ei. carii pre ei cu slujbă grea să-i dosădească că lu Faraaon dzidiră ceaste oraşe…” 181/4 (4);

tari (pl.) „conducători, mai mari” – „Atunci turburară-se mai marii Edomului şi *tarii* Moavului cutremurară-se” 229/6 (1);

tată – „Şi dzisem domnului nostru: avem un *tată* bătrân” 157/13 (multe exemple);

tăietor (în expr.) 1) *tăietoriul pietrilor* – „[Pietre] topazie, [...] safir [...] tăiate de *tăietorul pietrilor*” 272/7; 2) *tăietorul peceților* „litograf” – „Fă şi peteală den curat aur şi scrie într-însa ca şi *tăietoriul peceților*: Sfinții Domnului” 274/5 (2);

tălmaciu „traducător” – „Ei iară nu ştiia cum bine ară înțeleage Iosif, că cu ei grăise cu *tălmaciu*” 148/15 (1);

tăroasă „însărcinată, gravidă” – „Fu derept aceea *tăroasă* şi născu un fecior” 102/1 (multe exemple);

târgoveț „negustor” – „Şi când acei *târgoveți* midianiteanii pre-acii ară fi mergând, afară traseră pre Iosif den cea fântână veache şi-l vândură el izmailteanilor” 129/23 (1);

temnicer – „Şi *temnicerіul* deade pre toți prinții în mâna lui, cine era în temniță” 136/19 (3);

ţiitor 1) „stăpân, domn” – „Domnul Domnezeu, *ţiitoriul* ceriului şi al pământului” 50/2 (1); 2) „posesor, proprietar” în *ţietor de dobitoace* „Den porobociia noastră tot până acmu am fost oameni *ţietori de dobitoace*” 165/18 (1); 3) (în expr. *ţiitor de cinste* „care are o funcție înaltă, supraveghetor” din magh. *tiszt tarto*) „Întrară lăuntru derept acea *ţietorii de cinste* carii era dentre feciorii lu Israil” 193/25 (7);

vistiernic – „Şi Faraon se mânie pre acei doi *vistiiarnici* ai săi” 137/4 (1);

BDD-A30818 © 2019 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.9.169 (2026-09-10 12:50:04 UTC)

vânător – „Când porobocii crescură, Isav fu om *vânătoriu* şi plugariu şi den vânatul lui bucuros mânca” 84/20 (3);
voivodă – „Batăr Jigmon, *voivodă* Ardealului” 11/2 (2);
vornic – „Putifar era numele, cine era comornicul şi *vornicul* lui crai” 134/12–13; vezi şi *comornic* (6);
vraci – „Şi fă uleiu de unsoare sfântă cu măiestrie de *vraci*” 282/28 (5);
vrăjitor – „Chemă înăuntru toţi *vrăjitorii* Eghipetului” 140/2 (2);
zecer – „Comandantul unui grup de zece oameni” 240/5 [n. n. forma aceasta a lui *dzecear* nu apare în textul PO, ci doar în indice] (2).

Listele de mai sus, indiferent că unii termeni apar în text cu numeroase ocurenţe şi alţii numai, de pildă, cu două apariţii, iar numeroşi, chiar cu un singur exemplu, au fost ilustraţi aici, fiecare, sumar – constrânşi de necesităţi legate de spaţiul asumat pentru o asemenea temă –, numai cu câte un singur exemplu; aceasta ar putea contorsiona realitatea prezentă în PO, dar am atenuat suspiciunile că am avea de a face cu un text alcătuit din termeni cam de aceeaşi pondere notând la sfârşitul fiecărei leme numărul de ocurenţe la fiecare. Cum este prima dată că se elaborează o asemenea lucrare, am înţeles să procedăm astfel, adică reductiv, urmând ca examinările viitoare să intre în amănuntele necesare. Astfel, având prezentă permanent în gând perioada istorică din textul *Paliei*, nu vom fi surprinşi că nu vom întâlni un număr mai mare de ocupaţii şi nici că orizontul lor nu este mai extins.

În total, am întâlnit în PO un număr – totuşi! – relativ mare de ocupaţii, şi anume 96 (aici se ţine seama de împrejurarea că, excepţional, unele ocupaţii au dobândit mai multe accepţii), dintre care 81 se referă la bărbaţi, în timp ce ocupaţiile specifice femeilor, având în vedere contextul social-istoric ce stă la baza *Paliei de la Orăştie*, sunt foarte restrînse ca întindere: numai 15. Nici acest mare decalaj între ocupaţiile bărbaţilor şi cele ale femeilor nu trebuie să ne mire, când ştim că referirea se face la o perioadă incipientă a diviziunii muncii, în care femeile aveau, în afară de scopul natural al natalităţii, devenit o preocupare fundamentală, prea puţine domenii de desfăşurare a activităţii lor. Oricum, să nu pornim de la comparaţiile imposibil de făcut cu perspectiva actuală, când aproape toate ocupaţiile bărbăteşti pot fi realizate, cu succes, şi de partea femeiască.

Să urmărim, în linii mari, care erau;

A) ocupaţiile de bărbaţi prezente în PO, în ordine descrescătoare, în funcţie de numărul fiecăreia:

1) Meserii propriu zise: *călariu* „călăreţ”, *chizeaş* „garant”, *cântător*, *cocător*, *mai marele cocătorilor*, *faur*, *fur*, *grăitor*, *iscoadă*, *mărturisitoriu*, *meşter*, *meşterul mare a tiparelor*, *păcurar* „cioban”, *păharnic*, *păstor*, *pădzitor*, *plugar*, *rob*, *săgetător* „vânător”, *slugă*, *sol*, *sfetnic*, *şerb*, *tăietor de pietre*, *tăietor de peceţi*, *târgoveţ* „negustor”, *temniceriu*, *vistiarnic*, *vânător*, *vornic* (în total 30).

2) Funcţii de conducere: *biruitor*, *călăuz*, *crai*, *deregător* „şef, supraveghetor”, *domn* „stăpân”, „slujbaş înalt”, „Dumnezeu”, *domnitor*, *ducător* „condu-

BDD-A30818 © 2019 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.9.169 (2026-09-10 12:50:04 UTC)

cător", *împărat*, (*mai) mare*, *răzbitor* „biruitor", *stăpân*, *tari* „conducători mai mari, *țiitor* „stăpân, domn", *țiitor de cinste* „care are o funcție înaltă, supraveghetor", *șpan* „ispravnic", *voievod*, *vornic* (în total 19).

3) Ocupații cu caracter intelectual referitoare la a) viața religioasă: *piscop*, *patriarh*, *popă*, *preut*, *potropop*, *propoveduitor*, *proroc*, *pustnic* și la b) școală: *dascăl* „învățător", *dăscălie*, *diac*, *grăito*r „vorbitor", *învățător*, *tălmaciu* (în total 14).

4) Ocupații referitoare la armată: *cincizecer*, *comornic* „șeful unei armate", *dzecear*, *domn de steag*, *hotnogiu* „căpitan, cap al oștirii", *iscoadă*, *luptător*, *mier*, *slobodzitoriu* „liberator", *sutaș*, *zecer* (în total 11).

5) Ocupații referitoare la superstiții: *descântător*, *vraci*, *vrăjitor* (în total 3).

6) Ocupații legate de familie. *părinte*, *tată* (în total 2).

7) Ocupații referitoare la proprietăți: (sensul 2) *țiitor* (în total 1).

8) Ocupații cu caracter general; *năimnic* „simbriaș" (în total 1).

B) ocupațiile de femei:

curvă 1, *doamnă* „stăpână" 2, *doică*, 3, *fărmăcătoare* 1, *maică* 1, *mumă*, (multe), *moașă* 6, *muiere de pat* „amantă, ibovnică" 1, *plodnică* 2, *proroci*ță 1, *roabă* 1 (și varianta *robcă* 2), *slujnică* cu 2 sensuri: „servitoare" și „țiitoare", sensuri care nu sunt nici semnalate și nici separate în indice) (multe), *stăpână* 1, *tăroasă* (multe).

În total, sunt 15 ocupații ale femeilor. Se remarcă un anumit echilibru între 8 ocupații cu mai mult de 2 ocurențe și 7 care au numai o singură ocurență.

Numai în trei cazuri ocupațiile femeilor au mai *multe* ocurențe: termenii *mumă*, *slujnică* și *tăroasă*; în celelalte cazuri doar *moașa* are 6 ocurențe, *doica* are 3 ocurențe, *doamna*, *plodnica* și *robca* câte 2 ocurențe; toate celelate 6 lexeme referitoatre la ocupațiile femeilor nu au decât o ocurență: *curvă*, *fărmăcătoare*, *maică*, *muiere de pat*, *proroci*ță, *roabă*, *stăpână.*

La ce se referă ocupațiile feminine?

1) Marea majoritate sunt ocupații naturale relative la procreație: *maică*, *mumă*, *plodnică*, *tăroasă* și la ajutoare la naștere și după: *moașă. doică* (în total 6).

2) Funcții de conducere și subalterne: *doamnă*, *roabă (robcă)*, *stăpână*, *slujnică* (în total 4).

3) Prostituție: *curvă*, *muiare de pat* și, în unele situații, *slujnică* (în total 2, eventual 3).

4) Ocupații referitoare la ezoterie: *fărmăcătoare* (1).

5) Diverse: *proroci*ță (1).

Dintre toate aceste meserii, plătite sunt numai: *curvă*, *doică*, *fărmăcătoare*, *moașă*, *muiere de pat*, *slujnică.* Nu cunoaștem care era, din perspectivă pecuniară, situația unei *proroci*țe.

În fine este de observat și că unii termeni masculini au, în PO, o pereche feminină:

a) cu aceeași rădăcină: *domn* multe – *doamnă* 2; *proroc* multe – *proroci*ță 1; *rob* multe – *roabă* 1, *robcă* 2; *stăpân* 2 – *stăpână* 1; *slugă* multe – *slujnică* multe;

BDD-A30818 © 2019 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.9.169 (2026-09-10 12:50:04 UTC)

b) cu rădăcini diferite: *fărmăcătoare* 1 – *vrăjitor* 2; *părinte* multe, *tată* multe – *maică* 1, *mumă* multe.

Cu privire la aceşti termeni „pereche”, trebuie remarcat că rareori sunt „egali” cantitativ, ca în cazul substantivelor de bază *tată* şi *mumă*, dar şi în cel al cuplului *slugă* şi *slujnică*, ambii cu multe ocurenţe. În majoritatea celorlalte cazuri, masculinul este superior numeric femininului: *domn* multe – *doamnă* 2, *proroc* multe – *proroci*ţă 1, *părinte* multe, *maică* 1, *rob* multe – *roabă* 1, *robcă* 2, *stăpân* 2 – *stăpână* 1, *vrăjitor* 2 – *fărmăcătoare* 1, ceea ce poate avea două explicaţii: împrejurarea că, pe de o parte, sociologic vorbind, baza era pusă în ocupaţiile respective pe bărbaţi şi de-abia în al doilea rând pe femei şi, pe de altă parte, pentru că, probabil, ocupaţia feminină a apărut ceva mai târziu în raport cu cea masculină. În schimb, *tata – părinte* şi *muma – maica* reprezintă cuplul natural originar, Adam şi Eva, primii oameni care au procreat. Cuplurile *slugă – slujnică* şi *rob – roabă/robcă* sunt, la stadiul inferior, reprezentarea cuplului iniţial, mai ales că în *Palie* nu de puţine ori *slujnica* avea şi rolul de a rodi, de a deveni *plodnică* în cazul sterilităţii (temporare) a stăpânei. Iată un pasaj edificator din *Palia de la Orăştie*: „Şi Sarai, muiarea lui Avraam, nu rodi lui, ce avea o *slujnică*, fată eghipteană, ce era numele // Agara. Şi dzise Sarai lui Avraam: iaca, nu îngăduiaşte Domnul cum să rodesc, rogu-te, intră la *slujnică*, doară prin ea dobândi-vei ficior. Şi Avram ascultă pre Saarai. Şi luo Saara […] pre Agara, *slujnica* den Eghipet, deade-o muiare bărbatului său” 52/31–53/5. Finalul? „Şi Agara născu lui Avraam un fecior” 53/6.

Înainte de a încheia, credem necesar să aruncăm o privire şi asupra unor sinonimii prezente în textul *Paliei de la Orăştie*.

A) Cele mai numeroase sinonimii apar pentru noţiunea de „conducător”, care se exprimă în nu mai puţin de 14 modalităţi: *biruitor* 1, *crai* 3, *deregător* 2, *domn* (multe), *domnitor* 2, *ducător* 1, *împărat* 6, *mai marele* (multe), *răzbitor* 1, *stăpân* 2, *şpan* 4, *tari (pl.)* 1, *ţiitor* (sensurile 1 (1) şi 3 (7)), *voievod* 1. După cum se observă, dintre termenii de mai sus *multe* ocurenţe au numai *domn* şi *mai marele*, ceilalţi termeni au numai câte 7 ocurenţe, precum *ţiitor* în sensul 1: *ţiitor de cinste*, apoi 6 ocurenţe, *împărat* 3, *crai* şi câte 2, *deregător*, *domnitor*, *stăpân*, iar ceilalţi termeni au numai câte o ocurenţă: *biruitor*, *ducător*, *răzbitor*, *tari*, *ţiitor* sensul 1, *voievodă*.

Trebuie remarcat că în situaţiile de mai sus nu poate fi vorba de sinonimii „perfecte” decât în foarte puţine cazuri, dat fiind că este vorba de „căpetenii” în domenii diverse. În situaţiile de mai jos însă, se poate afirma că sinonimia este într-adevăr „perfectă”: *păstor* apare în multe contexte, în timp ce sinonimul său *păcurar* numai în 3 exemple.

La cuvintele sinonime *preut* şi *popă* se remarcă faptul că ambii termeni au multe exemple, dar *preut* apare de mai multe ori (de 21 de ori) decât *popă*, care are 14 ocurenţe.

Dintre termenii sinonimi *rob* şi *şerb*, a fost preferat *rob*, cu mai multe ocurenţe în raport cu *şerb*, care apare o singură dată.

Sinonimele *săgetător* 2 şi *vânător* 3 au ocurenţe foarte apropiate.

BDD-A30818 © 2019 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.9.169 (2026-09-10 12:50:04 UTC)

Tot o sinonimie perfectă apare între *cocător* şi *cocător de pite.*

Însă trebuie remarcat că nu pot fi trecute în categoria sinonimelor variantele fonetice ale aceluiaşi cuvânt, cum este cazul la *zecer* şi *dzecear* şi nici *roabă* şi *robcă*.

B) Şi printre ocupațiile feminine se observă câteva sinonime, evident, mai puține, odată ce ocaziile nu erau, uneori, prea numeroase: *curvă* 1 – *muiare de pat* 1, *slujnică*; *doamnă* 2 – *stăpână* 1; *maică* 1 – *mumă* multe; *plodnică* 2 – *tăroasă* – multe.

Prezența sinonimiilor reprezintă, în general, o mărturie că fie şi în perioada inițială a limbii române literare aceasta poseda o anumită bogăție lexicală. De altfel, se ştie că româna este o limbă cu numeroase sinonimii în raport cu alte idiomuri. Ceea ce se explică, în general, prin împrejurarea că în limba română s-au încrucişat şi instalat cuvinte dintr-un mare număr de limbi străine – unele constau exact în sinonime prin raport cu termenii mai vechi –, al căror aport a fost şi este considerabil; desigur, limba, pe cale absolut naturală, elimină, cu timpul, neologismele inutile. Dar pentru a cerceta aceste fenomene trebuie să cunoaştem etimologia lor, ceea ce ne propunem să facem în viitorul apropiat, dacă Pronia ne va permite...

NAMES OF MALE AND FEMALE OCCUPATIONS IN ***PALIA DE LA ORĂŞTIE***

(Abstract)

Analyzing the 96 types of specific male and female occupations in *Palia de la Orăştie* (PO), the author observes that 81 of them belong to men as they are involved in more trades than women (army, education, religion, etc.). The reduced number of female occupations, only 15, could be due to the incipient period of division of labour, specific in PO, when women, besides their procreation role, carried on few activities, most of them domestic. The last part of the article examines the synonymy between different words referring to occupations, quite numerous in PO, which can represent a proof of lexical richness at that historical moment.

Cuvinte-cheie: *sinonimie*, *ocupații*, *meserii*, *diviziune a muncii*.
Keywords: *synonimy*, *occupations*, *trades*, *division of labour*.

Academia Română
Bucureşti, Calea Victoriei, 125.

BDD-A30818 © 2019 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.9.169 (2026-09-10 12:50:04 UTC)